

EKONOMISTA

CZASOPISMO POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2019

3

Indeks 357030
ISSN 2299-6184
Cena 60,27 zł
(w tym 23% VAT)

W numerze

PIOTR KRAJEWSKI

**Dekompozycja oddziaływania wydatków rządowych
na PKB w Polsce**

JAROSŁAW PLICHTA

**Pomiar kosztów transakcyjnych
– różne podejścia i perspektywa badawcza**

SYLWIA MORAWSKA
PRZEMYSŁAW BANASIK
BEATA WOŹNIAK-JĘCHOREK

**The Handling of Business Lawsuits by Common Courts in Poland:
Identification of Transaction Costs**

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

1. Redakcja przyjmuje do oceny i publikacji niepublikowane wcześniej oryginalne teksty o charakterze naukowym poświęcone problematyce ekonomicznej.
2. Redakcja prosi o składanie opracowań w formie elektronicznej (dokument MS Word na CD lub e-mail) oraz 2 egz. wydruku komputerowego. Tekst powinien być złożony czcionką Times New Roman 12° (przypisy 10°), a wydruk wykonany na papierze formatu A4 w postaci znormalizowanej (1800 znaków na stronie). Maksymalna objętość: artykuły – 30 stron, inne teksty – 10–20 stron, recenzje – 5 stron. Opracowania podzielone na części powinny zawierać śródtytuły.
3. Wraz z tekstem należy dostarczyć do Redakcji „Oświadczenie Autora”. Wzór oświadczenia dostępny jest na stronie redakcyjnej czasopisma.
4. Do artykułów i doniesień naukowych należy dołączyć streszczenie (ok. 200 słów) zawierające uzasadnienie tematu, opis metody oraz uzyskanych wyników. Do streszczenia należy dołączyć słowa kluczowe i kody klasyfikacji JEL.
5. Przed złożeniem tekstu autorzy proszeni są o zapoznanie się z formą edytorską czasopisma.
6. Przypisy należy zamieszczać na dole strony, a dane bibliograficzne w tekście – przez podawanie nazwisk autorów i roku wydania dzieła (w nawiasie). Powołując dane liczbowe należy podawać ich źródło.
7. Tabele i rysunki powinny być opatrzone notką wskazującą źródła (ewent. „opracowanie własne”). Rysunki powinny być w miarę proste, w czerni, bez kolorów i efektów specjalnych. Linie na wykresach mogą być w szarości, a zaznaczone pola zacieniowane. Format wykresów wektorowy PDF, EPS, ewent. Excel.
8. W bibliografii zamieszczonej na końcu tekstu (w porządku alfabetycznym) należy podawać:
 - w odniesieniu do pozycji książkowych: nazwisko i inicjały imienia autora, tytuł dzieła (kursywą), wydawcę, miejsce i rok wydania;
 - w odniesieniu do artykułów z czasopism: nazwisko i inicjały imienia autora, tytuł artykułu (kursywą), nazwę czasopisma ujętą w cudzysłów, rok wydania i kolejny numer edycji;
 - w przypadku prac zbiorowych nazwisko redaktora naukowego podaje się po tytule dzieła;
 - w przypadku korzystania z Internetu należy podać adres i datę dostępu.
9. Poprawioną wersję tekstu (po poprawkach porecenzyjnych) należy sporządzić wg tych samych zasad. Do poprawionej wersji tekstu należy dołączyć odpowiedź autora na uwagi recenzentów.
10. Opracowanie zakwalifikowane do publikacji, lecz przygotowane w sposób niezgodny z powyższymi wskazówkami, będzie odesłane z prośbą o dostosowanie jego formy do wymagań Redakcji.
11. Autorzy są proszeni o podanie adresu do korespondencji wraz z numerem telefonicznym i adresem e-mail oraz danych do notki afiliacyjnej: stopień i tytuł naukowy, nazwa uczelni lub innej jednostki.
12. W przypadku, gdy artykuł jest oparty na wynikach badań uzyskanych w ramach programów badawczych, autorzy są proszeni o podanie źródła finansowania.
13. Materiały zamieszczone w „Ekonomiście” są chronione prawem autorskim. Przedruk tekstu może nastąpić tylko za zgodą Redakcji.
14. Redakcja nie zwraca tekstów i nie wypłaca honorariów autorskich oraz nie udziela wyjaśnień w sprawie tekstów niewykorzystanych.

EKONOMISTA

CZASOPISMO

POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2019

3

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

POLSKIE TOWARZYSTWO
EKONOMICZNE

WYDAWNICTWO
KEY TEXT

WARSZAWA

WYDAWCY

© Copyright by POLSKA AKADEMIA NAUK KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

© Copyright by POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE

© Copyright by WYDAWNICTWO KEY TEXT

RADA PROGRAMOWA

*Marek Belka, Adam Budnikowski, Krzysztof Jajuga, Mieczysław Kabaj,
Eugeniusz Kwiatkowski, Wojciech Maciejewski, Jerzy Osiatyński,
Stanisław Owsiak, Emil Panek, Kazimierz Poznański, Piotr Pysz,
Antoni Rajkiewicz, Jan N. Saykiewicz, Andrzej Sławiński, Jan Toporowski,
Andrzej Wernik, Jerzy Wilkin (przewodniczący Rady), Michał G. Woźniak*

KOMITET REDAKCYJNY

*Marek Bednarski, Andrzej Czyżewski, Bogusław Fiedor, Marian Gorynia,
Brunon Górecki, Ryszard Kokoszczyński, Joanna Kotowicz-Jawor, Barbara Liberska,
Adam Lipowski (zastępca redaktora naczelnego), Zbigniew Matkowski (sekretarz redakcji),
Elżbieta Mączyńska (redaktor naczelný), Adam Noga, Marek Ratajczak,
Eugeniusz Rychlewski, Tadeusz Smuga, Jan Solarz, Andrzej Wojtyna*

Wydanie publikacji dofinansowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Dodatkowe środki finansowe zostały pozyskane przez Komitet Redakcyjny od Sponsorów,
którym tą drogą składamy podziękowanie:

Szkoła Główna Handlowa
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Akademia Leona Koźmińskiego
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Uniwersytet Łódzki

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja drukowana

Polecamy wersje elektroniczne „Ekonomisty” (e-ISSN: 2299–6184)
na stronie internetowej

www.ekonomista.info.pl

Redakcja:
00-042 Warszawa, ul. Nowy Świat 49
tel. 22 55 15 416 oraz 417
redakcja@ekonomista.info.pl
Nakład 260 egz., ark. wyd. 11,5

Spis treści

Artykuły

Piotr K R A J E W S K I: Dekompozycja oddziaływania wydatków rządowych na PKB w Polsce.	273
Jarosław P L I C H T A: Pomiar kosztów transakcyjnych – różne podejścia i perspektywa badawcza.	291
Sylvia M O R A W S K A, Przemysław B A N A S I K, Beata W O Ź N I A K - J Ę C H O - R E K: The Handling of Business Lawsuits by Common Courts in Poland: Identification of Transaction Costs	321

Miscellanea

Marek R O C K I: Ranking polskich uczelni według ekonomicznych losów absolwentów.	343
--	-----

Laureaci nagrody Nobla

Stanisław C Z A J A, Krzysztof M A L A G A: William Dawbney Nordhaus i Paul Michael Romer – laureaci Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii w 2018 r.	355
---	-----

Dyskusje i polemiki

Grzegorz K O N A T: Wkład Tadeusza Kowalika do ekonomii w świetle opinii polskich ekonomistów.	369
---	-----

Konferencje i seminaria

Andrzej K. K O Ź M I Ń S K I: Gifts Basket for Professor Grzegorz W. Kolodko	374
Jan K R U S Z E W S K I: Dwa dni w lepszym świecie: konferencja naukowa w Akademii Leona Koźmińskiego.	378

Recenzje i omówienia

Maciej B A Ł T O W S K I, Grzegorz K W I A T K O W S K I, <i>Przedsiębiorstwo państwowe we współczesnej gospodarce</i> (rec. Ryszard Bugaj).	385
Jan L. B E D N A R C Z Y K, <i>Polityka stabilizacji cen a przeciwdziałanie recesji. Dylematy współczesnej makroekonomii</i> (rec. Magdalena Szyszko).	387

Komunikaty

Doktorat h.c.: prof. dr hab. Marian Gorynia.	391
---	-----

*

Dwumiesięcznik „Ekonomista” publikuje oryginalne teksty naukowe w języku polskim i angielskim poświęcone problematyce ekonomicznej. Wszystkie nadesłane teksty zgodne z profilem pisma i jego standardami redakcyjnymi są oceniane przez recenzentów w procedurze *double-blind* i zatwierdzane do druku przez Komitet Redakcyjny.

Czasopismo „Ekonomista” jest indeksowane w Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, ERIH PLUS, Scimago Journal & Country Rank i ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Każdy artykuł zawiera streszczenie w języku polskim, angielskim i rosyjskim (wraz ze słowami kluczowymi i kodami JEL), dostępne na stronie redakcyjnej czasopisma i reprodukowane w polskiej bazie bibliograficznej BazEkon. Anglojęzyczne streszczenia są także zawarte w międzynarodowych bazach ESCI, Scopus i CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Otwarty dostęp do pełnych tekstów artykułów z zasobów archiwalnych oraz wybranych artykułów z wydań bieżących jest możliwy na stronie redakcyjnej (www.ekonomista.info.pl).

Zgodnie z decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 czerwca 2016 r. za publikację zamieszczaną w „Ekonomiście” przyznaje się 14 pkt.

Contents

Articles

Piotr K R A J E W S K I: Decomposing the Impact of Government Spending on GDP in Poland.	273
Jarosław P L I C H T A: Measurement of Transaction Costs: Different Approaches and Research Perspective.	291
Sylwia M O R A W S K A, Przemysław B A N A S I K, Beata W O Ź N I A K - J Ę C H O - R E K: The Handling of Business Lawsuits by Common Courts in Poland: Identification of Transaction Costs.	321

Miscellanea

Marek R O C K I: Ranking of Polish Universities According to the Economic Position of Their Graduates.	343
---	-----

Nobel Prize Laureates

Stanisław C Z A J A, Krzysztof M A L A G A: William D. Nordhaus and Paul M. Romer: Laureates of the Nobel Prize in Economics in 2018.	355
--	-----

Discussions

Grzegorz K O N A T: The Contribution of Tadeusz Kowalik to Economics in the Light of Opinions Expressed by Polish Economists.	369
--	-----

Conferences and seminars

Andrzej K. K O Ź M I Ń S K I: Gift Basket for Professor Grzegorz W. Kołodko.	374
Jan K R U S Z E W S K I: Two Days in a Better World: Scientific Conference in Leon Koźmiński Academy.	378

Book reviews

Maciej B A Ł T O W S K I, Grzegorz K W I A T K O W S K I: <i>Przedsiębiorstwo państwowe we współczesnej gospodarce (State Enterprise in the Contemporary Economy)</i> (rev. Ryszard Bugaj).	385
Jan L. B E D N A R C Z Y K: <i>Polityka stabilizacji cen a przeciwdziałanie recesji. Dylematy współczesnej ekonomii (Policy of Price Stabilization and Counteracting Recession. Dilemmas of Contemporary Economics)</i> (rev. Magdalena Szyszko).	387

Announcements

Doctor h.c.: Professor Marian Gorynia.	391
---	-----

*

Bimonthly “Ekonomista” publishes original scientific texts written in Polish and English devoted to economic problems. All the received texts consistent with journal profile and its editorial standards are subject to double-blind peer reviews and must be accepted by the Editorial Committee.

Journal “Ekonomista” is indexed in Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, ERIH PLUS, Scimago Journal & Country Rank, and ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Each article includes an abstract in Polish, English and Russian (together with key words and JEL codes), which are available on the editorial page and are reproduced in the Polish bibliographical base BazEkon. English abstracts are also reproduced in international bases, such as ESCI, Scopus, and CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Open access to full texts of articles contained in archival resources and selected articles published in current issues is also possible through the editorial page (www.ekonomista.info.pl).

According to the decision of the Minister of Science and Higher Education of 3 July 2016, research papers published in “Ekonomista” are given 14 scores.

Содержание

Статьи

Петр К Р А Е В С К И: Декомпозиция влияния правительственных расходов на ВВП в Польше.	273
Ярослав П Л И Х Т А: Измерение транзакционных издержек – разные подходы и исследовательская перспектива.	291
Сильвия М О Р А В С К А, Пшемислав Б А Н А С И К, Беата В О З Ъ Н Я К - Е Н Х О - Р Е К: Практика польских судов общей юрисдикции в вопросах предпринимательской деятельности – идентификация транзакционных издержек	321

Разное

Марек Р О Ц К И: Рейтинг польских вузов по критерию успешности их выпускников Лауреаты Нобелевской премии	343
Станислав Ч А Я, Кшиштоф М А Л Я Г А: Уильям Д. Нордхаус и Поль М. Ромер – лауреаты Нобелевской премии по экономике за 2018 год.	355

Дискуссии

Гжегож К О Н А Т: Вклад Тадеуша Ковалика в польскую экономическую мысль.	369
--	-----

Конференции и семинары

Анджей К. К О З Ъ М И Н Ь С К И: В дар профессору Гжегожу В. Колодко	374
Ян К Р У Ш Е В С К И: Два дня в лучшем мире: научная конференция в академии Леона Козьминьского	378

Рецензии и обзоры

Мачей Б А Л Т О В С К И, Гжегож К В Я Т К О В С К И: <i>Государственное предприятие в современной экономике</i> (рец. Рышард Бугай).	385
Ян Л. Б Е Д Н А Р Ч И К: <i>Политика стабилизации цен и противодействие рецессии Дилеммы современной экономики</i> (рец. Магдалена Шишко)	387

Сообщения

Присуждение титула honoris causa проф. д. наук Марьяну Горыне	391
---	-----

*

Журнал «*Ekonomista*» выходит раз в два месяца. В нем содержатся научные тексты по вопросам экономики на польском и английском языке. Все присланные в редакцию тексты, которые соответствуют профилю журнала и его редакционным стандартам, оцениваются рецензентами по процедуре double-blind и утверждаются к печати Редакционным Комитетом.

Журнал «*Ekonomista*» индексируется в Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, ERIH PLUS, Scimago Journal & Country Rank и ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Каждая статья сопровождается резюме на польском, английском и русском языках, к которым прилагаются ключевые слова и коды JEL. Резюме помещены на редакционном сайте журнала и в польской библиографической базе BazEkon. Англоязычные резюме доступны также в международных библиографических базах ESCI, Scopus и CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Полные тексты статей из архивной базы и избранные статьи из текущих выпусков находятся в открытом доступе на редакционном сайте (www.ekonomista.info.pl).

Согласно постановлению Министерства науки и высшего образования от 3 июня 2016 года за публикацию в журнале «*Ekonomista*» присваивается 14 пунктов.

PIOTR KRAJEWSKI*

Dekompozycja oddziaływania wydatków rządowych na PKB w Polsce¹

Wstęp

Po wybuchu światowego kryzysu finansowego na przełomie 2007 i 2008 roku polityka fiskalna stała się jednym z centralnych obszarów zainteresowania makroekonomii. Złożyły się na to aż trzy czynniki. Po pierwsze, kryzys gospodarczy spowodował, że wzrosło zapotrzebowanie na aktywną politykę makroekonomiczną mającą na celu stymulowanie gospodarki. Po drugie, polityka pieniężna przestała w wielu krajach stanowić efektywną metodę stymulowania popytu ze względu na pojawienie się granicy zerowych stóp procentowych (por. Woodford 2011, Schmidt 2017). Po trzecie, szereg badań, które pojawiły się po 2008 r., wskazywało, że polityka fiskalna w okresie kryzysu gospodarczego stanowi skuteczne narzędzie stymulowania koniunktury. Ukazywały to z jednej strony analizy teoretyczne, dotyczące zerowych stóp procentowych (por. Christiano i in. 2011, Eggertsson 2011), a z drugiej strony analizy empiryczne, oparte na strukturalnych modelach wektorowej autoregresji (por. Auerbach, Gorodnichenko 2012; Afonso i in. 2018).

Choć w najnowszej literaturze pojawiło się sporo badań empirycznych dotyczących efektywności polityki fiskalnej, w tym analiz obejmujących gospodarkę polską (por. np. Baranowski i in. 2016), to jednak występuje niedostatek badań ukazujących, które rodzaje wydatków rządowych stanowią najskuteczniejsze narzędzie stymulowania koniunktury. Co prawda w ramach szerszej kategorii, jaką są wydatki publiczne, bardziej efektywnym mechanizmem stymulowania koniunktury są z reguły wydatki rządowe niż transfery, co wynika z bezpośredniego wpływu wydatków rządowych na agregatowy popyt, a w skrajnej wersji z ekwiwalencji

* Dr hab. Piotr Krajewski – Uniwersytet Łódzki, Katedra Makroekonomii; e-mail: piotr.krajewski@uni.lodz.pl

¹ Praca naukowa sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki, zrealizowana w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki nr DEC-2014/15/B/HS4/01996.

ricardiańskiej Barro (1974)², to jednak w ramach samych wydatków rządowych brak jest dla Polski badań ukazujących różnice pomiędzy wpływem poszczególnych kategorii wydatków rządowych. Jednocześnie na gruncie efektów podażowych polityki fiskalnej istnieją teoretyczne przesłanki wskazujące na różnice w sile oddziaływania poszczególnych kategorii wydatków rządowych na PKB (por. Christiano, Eichenbaum 1992; Baxter, King 1993). Ponadto, empiryczne oszacowanie efektywności poszczególnych rodzajów wydatków rządowych na gospodarkę ma istotne znaczenie aplikacyjne w punktu widzenia prowadzenia polityki fiskalnej.

Z powyższych względów w artykule poddano analizie krótkookresowe oddziaływanie poszczególnych rodzajów wydatków rządowych na kształtowanie się PKB. Badanie empiryczne przeprowadzono dla gospodarki polskiej na podstawie strukturalnego modelu wektorowej autoregresji, czyli modelu SVAR (*structural vector autoregression*). W modelu tego typu w pierwszym kroku oszacowuje się model wektorowej autoregresji, a następnie, dzięki przyjęciu założeń dotyczących struktury oddziaływań jednoczesnych, identyfikuje się efekty poszczególnych szoków. W rezultacie możliwe jest oszacowanie funkcji reakcji PKB na szoki fiskalne.

Układ artykułu jest następujący. W pierwszej kolejności przedstawiono teoretyczne przesłanki różnic w oddziaływaniu poszczególnych kategorii wydatków rządowych na koniunkturę. Następnie ukazano założenia modelu empirycznego. W dalszej części przedstawiono uzyskane wyniki i zestawiono wnioski z przeprowadzonych badań.

1. Teoretyczne podstawy heterogeniczności efektów wydatków rządowych

Wydatki rządowe oddziałują na gospodarkę zarówno poprzez mechanizmy popytowe, jak i podażowe. Zgodnie z podejściem popytowym zapoczątkowanym przez Keynesa (1936), wraz ze wzrostem wydatków rządowych następuje mnożnikowy wzrost agregatowego popytu i w efekcie również produkcji, a siła popytowego oddziaływania polityki fiskalnej na PKB uzależniona jest przede wszystkim od wysokości krańcowej skłonności do konsumpcji. W wyniku rozszerzenia prostego modelu popytowego o rynek pieniężny powstał słynny model IS-LM Hicksa (1937) i Hansena (1953). Uwzględnienie rynku pieniężnego osłabia oddziaływanie wydatków rządowych i podatków na produkcję, co wynika z wpływu wyższej produkcji na popyt na pieniądź, a w efekcie na wzrost stopy procentowej i wypychanie części inwestycji. W podejściu popytowym siła oddziaływania wydatków

² Wpływ wydatków transferowych na popyt globalny uzależniony jest od krańcowej skłonności do konsumpcji. Krańcowa skłonność do konsumpcji jest niższa od jedności, co powoduje, że wzrost popytu globalnego jest mniejszy niż wzrost transferów, odmiennie niż ma to miejsce w przypadku wydatków rządowych. Jednocześnie jednak warto zaznaczyć, że w przypadku gospodarstw domowych o niskich dochodach krańcowa skłonność do konsumpcji może być jedynie nieznacznie niższa od jedności, co przekłada się na relatywnie silniejsze efekty makroekonomiczne transferów skierowanych do tej grupy gospodarstw.

2013Q2	9,8	8,2	3,2
2013Q3	9,5	8,0	4,1
2013Q4	9,9	8,3	6,4
2014Q1	9,5	8,0	2,6
2014Q2	9,9	8,3	3,9
2014Q3	9,6	8,1	4,7
2014Q4	10,3	8,6	6,6
2015Q1	9,5	7,8	2,9
2015Q2	9,7	8,0	3,8
2015Q3	9,5	7,8	4,5
2015Q4	10,7	8,8	6,2
2016Q1	9,6	7,9	1,8
2016Q2	9,7	8,0	3,1
2016Q3	9,5	7,8	3,8
2016Q4	10,4	8,6	4,6
2017Q1	9,3	7,7	1,6
2017Q2	9,5	7,8	3,3

Źródło: Eurostat.

DEKOMPOZYCJA ODDZIAŁYWANIA WYDATKÓW RZĄDOWYCH NA PKB W POLSCE

Streszczenie

Za pomocą strukturalnego modelu wektorowej autoregresji SVAR porównano skuteczność różnych kategorii wydatków rządowych w stymulowaniu koniunktury w gospodarce polskiej. Analiza empiryczna została wykonana na danych kwartalnych z okresu 2002–2017. Wyniki badania empirycznego pokazują, że zgodnie z przesłankami teoretycznymi spośród analizowanych kategorii budżetowych najsilniej i najtrwalej na kształtowanie się PKB w Polsce oddziałuje wzrost inwestycyjnych wydatków rządowych. Natomiast żadna z analizowanych kategorii wydatków bieżących nie oddziałuje w statystycznie istotny sposób na kształtowanie się koniunktury w gospodarce polskiej. Nie stwierdzono też znaczących różnic w efektywności poszczególnych kategorii wydatków bieżących państwa z punktu widzenia ich wpływu na dynamikę PKB.

Słowa kluczowe: polityka fiskalna, inwestycyjne wydatki rządowe, bieżące wydatki rządowe, substytucyjność konsumpcji prywatnej i publicznej, strukturalny model wektorowej autoregresji.

JEL: E62.

DECOMPOSING THE IMPACT OF GOVERNMENT SPENDING ON GDP IN POLAND

Abstract

Using structural vector autoregression model (SVAR), the author compared the efficiency of various categories of government expenditure in boosting economic activity in Poland. The empirical analysis, covering the period of 2002–2017, was made on quarterly data. The results of the examination show that, in line with theoretical premises, the strongest and long-lasting effect on GDP is provided by investment-type government spending. On the other hand, none of the analysed categories of current government expenditures significantly influences the aggregate economic activity. There is no evidence of significant differences in the effectiveness of various categories of current government spending as regards their impact on aggregate economic activity.

Keywords: fiscal policy, government spending, substitutiveness of private and public consumption, structural vector autoregression.

JEL: E62.

ДЕКОМПОЗИЦИЯ ВЛИЯНИЯ ПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ РАСХОДОВ НА ВВП В ПОЛЬШЕ

Резюме

Автор проводит анализ эффективности различных категорий правительственных расходов Польши в стимулировании экономической конъюнктуры с помощью структурной модели векторной авторегрессии SVAR. Эмпирический анализ был сделан на данных за период 2002–2017 гг. Результаты эмпирического исследования показывают, что, согласно теоретическим предпосылкам, среди рассмотренных бюджетных категорий на формирование ВВП в Польше наиболее сильно и устойчиво воздействует рост инвестиционных правительственных расходов. В то же время ни одна из анализируемых категорий текущих расходов не имеет существенного статистического влияния на формирование конъюнктуры в польской экономике. Не было отмечено также существенных различий в эффективности отдельных категорий текущих расходов государства с точки зрения их влияния на динамику ВВП.

Ключевые слова: фискальная политика, инвестиционные правительственные расходы, текущие правительственные расходы, субституционность частного и публичного потребления, структурная модель векторной авторегрессии

JEL: E62.

Pomiar kosztów transakcyjnych – różne podejścia i perspektywa badawcza

Wprowadzenie

Problem mierzenia kosztów transakcyjnych jest chyba jedną z większych słabości całej koncepcji i jest jednym z częściej podnoszonych zastrzeżeń ze strony krytyków dotyczących możliwości jej falsyfikacji i aplikacji (Hardt 2009, Hodgson 2010). Jest o tyle istotne z uwagi na podkreślaną przez wielu autorów skalę oraz wpływ kosztów transakcyjnych na efektywność całej gospodarki (Wallis i North 1986, Polski 2001, Vakis i in. 2003). Ekonomia instytucjonalna nie dorobiła się jeszcze spójnego podejścia do tego zagadnienia. Należy jednak podkreślić, że spory wśród ekonomistów związane z metodyką i pomiarem zjawisk gospodarczych nie dotyczą tylko kosztów transakcyjnych (Brzeziński i in. 2008). Wprawdzie wypracowano szereg metod i technik pomiaru kosztów transakcyjnych na poziomie mikro- i makroekonomicznym, to jednak podkreśla się, że mają one w większości charakter statyczny (Sobańska 2010). Nie można ich również traktować w sposób komplementarny czy substytucyjny. Ta sytuacja skłania do poszukiwania rozwiązań integrujących i dających możliwość aplikacji zarówno na poziomie mikro- jak i makroekonomicznym.

Analiza różnych projektów badawczych wskazuje na bardzo dużą zależność podejść od dwóch najbardziej rozpowszechnionych koncepcji, a mianowicie O.E. Williamsona i D.C. Northa. Widać to zarówno w nielicznych polskich pracach badawczych np. (Lissowska 2004, Platje 2007, Czyżewski i Grzelak 2011, Gancarczyk 2016), jak również w dorobku zagranicznych autorów (Klein i Shelanski 1996, Martinsi in. 2010, Lv i in. 2012). Konsekwencją dość ogólnej i niespójnej operacjonalizacji jest brak formalnego odzwierciedlenia kosztów transakcyjnych w systemach rachunkowości. Podkreślał to D.C. North, publikując wyniki swoich

* Dr Jarosław Plichta – Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Zarządzania, Katedra Handlu i Instytucji Rynkowych; e-mail: plichtaj@uek.krakow.pl

badani. Wskazywał przy tym, że współczesne systemy ewidencji kosztów nie pozwalają na wyodrębnienie i analizę kosztów transakcyjnych.

Jest to związane z generalnym problemem pomiaru i kwantyfikacji zmiennych jakościowych oraz uwzględnienia ich wpływu na procesy ekonomiczne w aktualnych systemach ewidencji. Z tego też względu dotychczasowe metody szacowania kosztów transakcyjnych w skali mikro i w konsekwencji w skali całej gospodarki mają niewielkie walory aplikacyjne, co spowodowało, że nie są one formalnie wykorzystywane na szeroką skalę. Poszukiwanie nowych metod i podejść do badania kosztów transakcyjnych wynika również z dotychczasowego dorobku badawczego, który w sposób jednoznaczny wskazuje na trudności ich identyfikacji i pomiaru.

Nowe wyzwania dotyczące wpływu nowoczesnych technologii na zachowania podmiotów gospodarujących oraz zmiany w strukturze wielu rynków w skali globalnej tworzą nowe wyzwania nie tylko dla interpretacji i modelowania tych zjawisk, ale również dla mierzenia i oceny z punktu widzenia szeroko pojętej efektywności. Coraz większą rolę w tych procesach odgrywają konsumenci, uczestnicząc coraz bardziej w procesach tworzenia wartości (*co-creation*). Tę lukę badawczą w podejściu instytucjonalnym starają się wypełniać pojawiające się badania podmiotów indywidualnych na rynkach konsumpcyjnych, jak np. gospodarstwa domowe (Pollak 1985) oraz na rynkach pracy, jako pracownicy (Commons 1963, Lanzona i Evenson 1997).

Badania dotyczące kosztów transakcyjnych nie były tylko domeną O.E. Williamsona czy D.C. Northa i ich współpracowników. Niewątpliwie podjęli oni jako pierwsi w takim zakresie próbę identyfikacji i operacjonalizacji kosztów transakcyjnych stosując odmienne podejścia i byli uznawani przez wielu naukowców za prekursorów badań w tym zakresie (Carroll i Teece 1999). Nie wypracowali oni jednak wspólnego podejścia.

Celem artykułu jest omówienie różnych podejść do pomiaru kosztów transakcyjnych oraz wskazanie na kierunki rozwoju badań w tym zakresie. Przyjęto przy tym założenie, że czynności, działania i procesy realizowane przez podmioty, cechujące się frykcyjnością, są źródłem kosztów transakcyjnych. Pomiar stopnia frykcyjności na poziomie mikroekonomicznym umożliwia agregację kosztów transakcyjnych na poziomie makroekonomicznym. W artykule nakreślono również ogólnie propozycję dalszych badań poszerzając pomiar kosztów transakcyjnych o aspekt wartości.

1. Klasyfikacja badań na temat pomiaru kosztów transakcyjnych

Badania kosztów transakcyjnych nie mają zbyt długiej tradycji. Były one realizowane za pomocą różnych programów badawczych i metod, od badań jakości-

- Sulejewicz A., Graca P., *Measuring the Transaction Sector in the Polish Economy, 1996–2002*, w: 9th Annual Conference of International Society for New Institutional Economics, Barcelona 2005.
- Teece D.J., *Economies of Scope and the Scope of the Enterprise*, „Journal of Economic Behavior & Organization” 1980, nr 1(3).
- Tomassen S., *The Effects of Transaction Costs on the Performance of Foreign Direct Investments*, Norwegian School of Management, Sandvika 2004.
- Troesken W., *The Sources of Public Ownership: Historical Evidence from the Gas Industry*, „Journal of Law, Economics and Organisation” 1997, nr 13(1).
- Underhill G.R., *Theory and the Market after the Crisis: The Endogeneity of Financial Governance*, Discussion Paper no. 8164, Centre of Economic Policy Research, London 2010.
- Vakis R., Sadoulet E., De Janvry A., *Measuring Transactions Costs from Observed Behavior: Market Choices in Peru*, Department of Agricultural & Resource Economics, UCB, 2003.
- Wallis J.J., North D.C., *Measuring the Transaction Sector in the American Economy, 1870–1970*, w: *Long-term Factors in American Economic Growth*, University of Chicago Press, Chicago 1986.
- Wang N., *Measuring Transaction Costs: An Incomplete Survey*, Working Paper, Ronald Coase Institute, St. Louis 2003.
- Weingast B.R., *The Economic Role of Political Institutions: Market-preserving Federalism and Economic Development*, „Journal of Law, Economics and Organisation” 1995, nr 11(1).
- Williamson O.E., *Comparative Economic Organization: The Analysis of Discrete Structural Alternatives*, „Administrative Science Quarterly” 1991, nr 2(36).
- Williamson O.E., *Ekonomiczne instytucje kapitalizmu*, PWN, Warszawa 1998.
- Wojtyna A., *Instytucjonalne problemy transformacji gospodarki w świetle teorii agencji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2005.
- Zaheer A., Venkatraman N., *Relational Governance as an Interorganizational Strategy: An Empirical Test of the Role of Trust in Economic Exchange*, „Strategic Management Journal” 1995, nr 16(5).
- Ziarko-Siwiek U., *Giełdy kapitałowe w Europie*, CeDeWu, Polskie Wydawnictwa Fachowe, Warszawa 2008.

POMIAR KOSZTÓW TRANSAKCYJNYCH – RÓŻNE PODEJŚCIA I PERSPEKTYWA BADAWCZA

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja różnych podejść do pomiaru kosztów transakcyjnych na poziomie mikro- i makroekonomicznym oraz propozycja kierunku badań integrujących w tym zakresie. Prowadzone od lat 1970. badania kosztów transakcyjnych przyniosły szereg inspirujących wniosków dotyczących roli tego typu kosztów w gospodarce, wskazując na ich kluczowe znaczenie w efektywności działania podmiotów. Duże zróżnicowanie podejść badawczych oraz stosowanych metod jest przyczyną zarówno krytyki, jak i ograniczeniem w upowszechnieniu i aplikacji koncepcji kosztów transakcyjnych i powiązanych z nimi kosztów agencji czy transferu praw własności. Analiza przedstawionych podejść wskazuje na różne definiowanie kosztów transakcyjnych, stosowanie różnych metod, zmiennych jakościowych i ilościowych oraz bazowanie w większości przypadków na istniejącym systemie ewidencji kosztów w przedsiębiorstwach, który nie uwzględnia *explicite* kosztów transakcyjnych. Skutkiem tego jest to, że agregacja kosztów transakcyjnych na poziomie mezo- i makroekonomicznym bu-

dzi dużo wątpliwości co do wiarygodności szacunków. Podkreślał to również D.C. North w swoich badaniach opartych na danych historycznych. Wnioski z prowadzonych od wielu lat badań kosztów transakcyjnych skłoniły autora artykułu do zaproponowania podejścia integracyjnego, zakładającego identyfikację kosztów transakcyjnych na poziomie mikro z wykorzystaniem metod jakościowych i ilościowych, przyjmując jako przedmiot badań relacje pomiędzy podmiotami w określonym środowisku transakcyjnym i instytucjonalnym.

Słowa kluczowe: koszty transakcyjne, nowa ekonomia Instytucjonalna, podejście relacyjne i integracyjne

JEL: D02, D23, L14

MEASUREMENT OF TRANSACTION COSTS – DIFFERENT APPROACHES AND RESEARCH PERSPECTIVE

Abstract

The aim of the article is to present various approaches to measuring transaction costs at both micro- and macroeconomic levels, and a proposal for the direction of integrating research in this field. The study of transaction costs conducted since the 1970s brought a number of inspiring conclusions regarding the role of such costs in the economy, indicating their key importance in the efficiency of operations of economic agents. The wide variety of research approaches and methods used is the reason for both criticism and a limited dissemination and application of the concept of transaction costs and related agency costs or transfer of property rights. The analysis of the presented approaches indicates various definitions of transaction costs, various research methods using qualitative and quantitative variables, and relying in most cases on the existing system of cost accounting in enterprises that does not explicitly take into account transaction costs. The result is that the aggregation of transaction costs at the mezzo- and macroeconomic levels raises many doubts about the credibility of their estimates. This was also emphasized by D.C. North in his research based on historical data. The conclusions from his research on transaction costs conducted for many years prompted the author to propose an integration approach that identifies transaction costs at the micro level using qualitative and quantitative methods, accepting as a subject of research relationships between economic agents acting in a specific transaction and institutional environment.

Keywords: transaction costs, New Institutional Economy, relational and integration approach

JEL: D02, D23, L14

ИЗМЕРЕНИЕ ТРАНЗАКЦИОННЫХ ИЗДЕРЖЕК – РАЗНЫЕ ПОДХОДЫ И ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ПЕРСПЕКТИВА

Резюме

В статье представлены разные подходы к измерению транзакционных издержек на микро- и макроэкономическом уровне, а также предложение касательно направления интегрирующих исследований в этой области. Проводимые с 1970-тых годов исследования

транзакционных издержек привели к формулировке ряда интереснейших выводов, касающихся роли этого типа издержек в экономике, указывая на их ключевое значение для эффективности деятельности субъектов. Большая дифференциация исследовательских подходов и применяемых методов является причиной критики концепции транзакционных издержек и связанных с ними издержек агентств или трансферта права собственности и ведет к ограничению поля ее распространения и аппликации. В разных подходах даются разные дефиниции транзакционных издержек, применяются разные методы, качественные и количественные переменные. В большинстве случаев они базируются на существующей системе учета издержек на предприятиях, в которой не учитываются транзакционные издержки *explicite*. Вследствие этого агрегация транзакционных издержек на мезо- и макроэкономическом уровне вызывает много сомнений относительно достоверности оценок. Об этом говорил также Д.С. Норт в своих исследованиях, опирающихся на исторические данные. Выводы из проводимых уже многие годы исследований транзакционных издержек заставили автора статьи предложить интеграционный подход, предполагающий идентификацию транзакционных издержек на уровне микро с использованием качественных и количественных методов, принимая в качестве предмета исследований соотношение между субъектами в определенной транзакционной и институциональной среде.

Ключевые слова: транзакционные издержки, новая институциональная экономия, реляционный и интеграционный подход

JEL: D02, D23, L14

SYLWIA MORAWSKA*,
PRZEMYSŁAW BANASIK**,
BEATA WOŹNIAK-JĘCHOREK***

The Handling of Business Lawsuits by Common Courts in Poland: Identification of Transaction Costs

Introduction

Everyone has the right to have their case heard without undue delay (Article 45 paragraph 1 of the Constitution of the Republic of Poland). Prompt conduct of proceedings is an order resulting from Art. 6 par. 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 4 November 1950 (hereinafter referred to as the ECHR), which provides that cases heard before a court should be resolved within a reasonable time. Excessive duration of court proceedings is in violation of Art. 6 par. 1 ECHR and gives ground to lodging an individual complaint to the ECHR in Strasbourg. It also gives the aggrieved party the right to seek relevant compensation (Art. 41 ECHR). The timely handling of proceedings was taken into account by the Polish legislator, by obliging in Art. 6 of the Polish Code of Civil Procedure courts to counteract any delays in proceedings and to strive for the resolution to take place during the first hearing, provided this can be done without negatively affecting the case. The right to have one's case heard without undue delay has a normative basis. The principles of process economics and the concentration of evidence are included in the guiding principles of civil procedure, whereas excessive length is indicated as one of the shortcomings accompanying these proceedings ever since their inception. Polish

* Dr hab. Sylwia Morawska – Warsaw School of Economics, Collegium of Business Administration; e-mail: smoraw@sgh.waw.pl

** Dr hab. Przemysław Banasik – Gdańsk University of Technology, Faculty of Management and Economics; e-mail: przemyslawbanasik@tlen.pl

*** Dr hab. Beata Woźniak-Jęchorek – Poznań University of Economics and Business, Department of Macroeconomics and Development Studies; e-mail: beata.wozniak-jechorek@ue.poznan.pl

law provides for the possibility of lodging a complaint to court due to excessive length of court proceedings.¹

Formulating practical remarks allowing to increase the efficiency of court proceedings requires, first, identifying factors influencing the time of case resolution, starting from the moment it reaches the court of first instance court until issuing the second-instance judgment. The right to have one's case heard without undue delay remains in the interest of representatives of both legal and economic sciences. Lawyers point out that the speed of proceedings is not an absolute value, as it is of importance only if ensuring simultaneously the achievement of the fundamental goal of the proceedings (Flaga-Gieruszyńska 2017). Thus, the speed of examining cases (Article 6 of the Code of Civil Procedure) must not take place at the expense of the lack of explanation of circumstances relevant to their settlement in the first place (Article 3§2 of the Code of Civil Procedure). Economists, meanwhile, argue that justice delayed is justice denied. Overly long court delay is not only likely to threaten the legitimacy of a country's judicial system but can also lead to a loss in legitimacy of the political system at large. Economists expect court delay to have important economic consequences: as fewer contracts are entered into, there will be a lower division of labor and, at the end of the day, less growth and income (Voigt 2016). Thus, economists try to measure performance on various levels: the individual one, the court one, and even the national one. They analyze factors affecting the efficiency or effectiveness of the court system both on the supply and demand side. Empirical research also concerns factors that may influence judicial performance on both these ends of the spectrum. Accordingly, in this paper it was examined on the supply side how: voluntary and mandatory judge turnover between judicial districts (Guerra and Tagliapietra 2017), degrees of formality of judicial procedures (Di Vita 2010, Djankov et al. 2003), the number or organizational structure of courts (Antonelli and Grembi 2013), court size (Voigt and El Bialy 2015), incentives schemes for judges and lawyers (e.g. payment scheme, career possibilities: Choi, Gulati and Posner 2009, Lim 2013, Melcarne and Ramello 2015), judges' productivity (Christensen and Szmer 2012, Marciano and Khalil 2012), knowledge, experience – judges' seniority (Ramseyer 2012), accountability (Goelzhauser 2012), individual task-scheduling methods adopted by the judge (Coviello et al. 2009, 2014a, 2014b), judicial staffing and caseload influence courts (Dimitrova-Grajzl et al. 2012). The efficiency, effectiveness and timely handling of court proceedings were also the subject of interest in the Polish legal and economic law-analysis literature (cf. Flaga-Gieruszyńska 2017, Bełdowski et al. 2010, Joński 2016).

Summarizing the review of literature on the performance of judicial proceedings, the basic factors on the supply side of the court's functioning can be said to include (Voigt 2016):

¹ The Act of 17 June 2004 on complaints about violation of the party's right to hear the case in court proceedings without undue delay (Journal of Laws 2004, no. 179, item 1843, as amended).

- Reinganum J., Wilder L., *Settlement, Litigation and the Allocation of Litigation Costs*, "RAND Journal of Economics" 1986, no. 17(557).
- Rhee R.J., *A Price Theory of Legal Bargaining: An Inquiry into the Selection of Settlement and Litigation under Uncertainty*, "Emory Law Journal" 2006, no. 56, <http://scholarship.law.ufl.edu/facultypub/494>
- Schwartz A., *Legal Contract Theories and Incomplete Contracts*, in: *Contract Economics*, L. Werin, H. Wijkander (eds.), Cambridge 1992, p. 76–108.
- Scott R.E., Triantis G.G, *Anticipating Litigation in Contract Design*, "Yale Law Journal" 2006, no. 115(4).
- Shavell S., *Any Frequency of Plaintiff Victory is Possible*, "Journal of Legal Studies" 1996, no. 25(493).
- Spier K.E., *The Dynamics of Pretrial Negotiation*, "Review of Economic Studies" 1992, no. 59(93).
- The Act of 17 June 2004, *The Law on Complaints about Violation of the Party's Right to Hear the Case in Court Proceedings without Undue Delay* (Journal of Laws 2004, no. 179, item 1843, as amended).
- The Act of February 28, 2003, *The Bankruptcy and Reorganization Law* (Journal of Laws 2003, no. 60, item 535, as amended).
- The Act of July 27, 2001, *The Law on the System of Common Courts* (consolidated text from 2016, item 2062, as amended).
- The Act of July 28, 2005, *The Court Costs in Civil Matters* (consolidated text from 2016, item 623, as amended).
- The Act of November 17, 1964, *The Code of Civil Procedure* (consolidated text, Journal of Laws 2016, item 1822).
- The Act of September 4, 1997, *The Government Administration Departments* (consolidated text from 2016, item 543, as amended).
- Voigt S., *Determinants of Judicial Efficiency: A Survey*, "European Journal of Law and Economics" 2016, no. 42(2), DOI: 10.1007/s10657-016-9531-6.
- Voigt S., El Bialy N., *Identifying the Determinants of Judicial Performance: Taxpayers' Money Well Spent?* "European Journal of Law and Economics" 2015, no. 41(2). doi:10.1007/s10657-014-9474-8.
- Williamson O.E., *The Economic Institutions of Capitalism*, Macmillan, New York 1985.
- Williamson O.E., *The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach*, "American Journal of Sociology" 1981, no. 87(3).
- World Bank 2018, <http://www.doingbusiness.org>

PRAKTYKA DZIAŁANIA SĄDÓW POWSZECHNYCH W SPRAWACH GOSPODARCZYCH W POLSCE – IDENTYFIKACJA KOSZTÓW TRANSAKCYJNYCH

Streszczenie

Celem artykułu jest identyfikacja czynników mających wpływ na koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów pomiędzy przedsiębiorcami w sprawach gospodarczych. Na potrzeby artykułu przeprowadzono pilotażowe badanie 210 spraw sądowych zawisłych przed Sądem Okręgowym w Gdańsku w pierwszej instancji po 2009 r., w których wyrok wydano

w 2012 r. (ostatnie 210 spraw) a od wyroku wniesiono apelację do Sądu Apelacyjnego w Gdańsku i zakończono postępowanie przed 2013 r. Badanie miało charakter studium przypadku, którego celem była identyfikacja czynników mających wpływ na koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów po stronie podażowej, czyli w ramach działania sądów. Na koszty transakcyjne dochodzenia praw z umów składają się nie tylko koszty opłaty sądowej i zastępstwa procesowego, określone normatywnie, ale także – co jest oczywiste – czas niezbędny do wyegzekwowania praw wynikających z umowy. W badaniu podjęto próbę odpowiedzi na dwa pytania badawcze. Po pierwsze, które z czynników mają wpływ na czas rozpoznania sprawy, počawszy od jej wpływu do sądu pierwszej instancji aż do wydania wyroku w drugiej instancji, a po drugie – na ile poziom złożoności sprawy przekłada się na czas rozpoznania sprawy. Wyniki badań pozwoliły na wstępne wyselekcjonowanie podstawowych czynników identyfikujących poziom skomplikowania sprawy. Autorzy artykułu przyjęli, że należą do nich: liczba tomów zgromadzonych w trakcie rozpoznania sprawy, liczba rozpraw oraz liczba stron uzasadnienia wyroku w pierwszej i drugiej instancji.

Słowa kluczowe: koszty transakcyjne, sąd powszechny, prawo umów, prawo cywilne, proces sądowy

JEL: D23, K12, K15, K41

THE HANDLING OF BUSINESS LAWSUITS BY COMMON COURTS IN POLAND: IDENTIFICATION OF TRANSACTION COSTS

Abstract

The aim of the article is to identify factors influencing the transaction costs of the enforcement of contracts concluded between entrepreneurs in business matters. For the purpose of the article, a pilot study was conducted involving 210 court cases pending before the District Court in Gdańsk in the first instance after 2009, in which the judgment was issued in 2012 (the last 210 cases) and for which the appeal was lodged to the Appeals Court in Gdańsk and the proceedings were concluded before 2013. The conducted case study was to identify factors influencing the transaction costs of contractual rights on the supply side, i.e. as part of court activity. Transaction costs of contract enforcement include not only the costs of court fees and legal representation, which are defined normatively, but also – and what is obvious – the time necessary to exercise rights under the contract. The study attempted to answer two research questions. First, which factors influence the time of consideration of the case, from the moment it reaches the court of first instance up to the second-instance judgment, and second – to what extent the level of complexity of the case is correlated with the time of its examination. The results enabled preselecting the basic factors that identify the level of complexity of the case. It was assumed in this article that they include: the number of volumes accumulated throughout the examination of the case, the number of hearings, and the number of pages of justification of the first- and second-instance judgment.

Keywords: transaction costs, common court, contract law, civil law, litigation process

JEL: D23, K12, K15, K41

ПРАКТИКА ПОЛЬСКИХ СУДОВ ОБЩЕЙ ЮРИСДИКЦИИ В ВОПРОСАХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ – ИДЕНТИФИКАЦИЯ ТРАНЗАКЦИОННЫХ ИЗДЕРЖЕК

Резюме

Целью статьи является идентификация факторов, имеющих влияние на транзакционные издержки при судебных спорах между хозяйствующими субъектами. Для нужд статьи было проведено пилотажное исследование 210-ти судебных дел, рассматриваемых Окружным судом в Гданьске в первой инстанции после 2009 г., заключение по которым было дано в 2012 г. (210 последних дел). По данным делам была внесена апелляция в Апелляционный суд в Гданьске, а производство было завершено до 2013 г. Исследование имело характер изучения кейса, целью которого была идентификация факторов, имеющих влияние на транзакционные издержки судебных разбирательств субъекта-продавца. В транзакционные издержки по судебным разбирательствам относительно выполнения хозяйственных договоров входят не только издержки по судебному взносу и оплата представителей на процессе, которые установлены свыше, но и, что очевидно, время, необходимое для выполнения прав, вытекающих из договоров. В статье была предпринята попытка ответить на два исследовательских вопроса. Во-первых, какие факторы имеют влияние на время рассмотрения дела, начиная с его поступления в суд первой инстанции вплоть до вынесения приговора во второй инстанции, а во-вторых – насколько уровень сложности дела влияет на время судебного производства. Результаты исследований позволили предварительно выделить основные факторы, определяющие уровень сложности дела. По мнению авторов статьи это: количество томов, собранных в ходе изучения дела, количество заседаний, а также количество страниц обоснования приговора в первой и второй инстанции.

Ключевые слова: транзакционные издержки, суд общей юрисдикции, договорное право, гражданское право, судебный процесс

JEL: D23, K12, K15, K41

MAREK ROCKI*

Ranking polskich uczelni według ekonomicznych losów absolwentów

Wprowadzenie

Z punktu widzenia szkoły wyższej ranking jest specyficzną formą informowania o tym, jaka jest – w świetle przyjętych zasad i kryteriów – sytuacja poszczególnych uczestników rynku edukacji wyższej na tle pozostałych. Odróżnić trzeba oczywiście rankingi od ewaluacji, certyfikacji, ratingu i akredytacji, choć one także mogą być podstawą rankingów lub czynnikiem uwzględnianym w rankingu.

Ranking w świetle popularnej, powszechnej, ale nieformalnej definicji jest uporządkowaniem informacji o pewnych obiektach według jakiegoś kryterium lub zespołu kryteriów. Twórcy rankingów instytucji edukacyjnych podkreślają zazwyczaj, iż ich celem jest wskazanie instytucji najlepszej pod względem różnie rozumianej jakości. Renoma, siła przyciągania, atuty, elita, wysoka jakość kształcenia, najlepsi wykładowcy – to określenia towarzyszące opisom zwycięzców rankingów.

Podobne cele przyświecają wszystkim tym, którzy dokonują ewaluacji, ratingu, akredytacji i rankingów uczelni wyższych. Najczęściej występującą, w sposób jawny formułowaną rolę ewaluacji, akredytacji i rankingów instytucji edukacyjnych jest stymulowanie procesów podnoszenia jakości procesów nauczania. Jest to – nie tylko w Polsce – skutkiem umasownienia edukacji i powstania rynku edukacji. Coraz istotniejszą rolę odgrywa *public relations* instytucji. Zachodzące zmiany demograficzne i potencjalne, a także wprowadzane w życie kolejne zmiany legislacyjne powodują, że wizerunek instytucji, jej marka stają się kluczowe dla przetrwania i dalszego istnienia.

Rolą rankingów jest zbieranie, weryfikowanie i gromadzenie danych (informacji), przetwarzanie ich, podawanie do publicznej wiadomości. Wśród zainteresowanych rankingami ich twórcy wymieniają najczęściej kandydatów na studia i ich rodziców, ale w domyśle są to także pracodawcy, a faktycznie znajdują one

* Prof. dr hab. Marek Rocki – Rektor Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie; e-mail: roma@sgh.waw.pl

wielu odbiorców także w samych instytucjach edukacyjnych. Dla kandydatów i ich rodzin jest to informacja o tym, jak uczelnie, ich jednostki lub prowadzone programy nauczania klasyfikowane są na tle innych o podobnym charakterze. Czasami jest to także informacja o tym, jakie są szanse dostania się do danej uczelni. Dla pracodawców wynik rankingu może być przesłanką do poszukiwania potencjalnych pracowników. Z kolei dla władz uczelni wynik rankingu jest informacją o tym jak inni postrzegają mocne i słabe strony uczelni, a więc może być narzędziem doskonalenia jakości. Waga rankingów i ich popularność spowodowała nawet powstanie swego rodzaju kodeksu dobrych praktyk w tym zakresie (por. *Berlin Principles ...*, 2006).

Ze względu na liczbę uczelni kształcących ekonomistów szczególne znaczenie przywiązywać można do opisu jakości kształcenia w tym zakresie, a także do rankingów pozycjonujących jednostki prowadzące kształcenie w tym obszarze. Choć problematyka jakości kształcenia ekonomistów w szerokim zakresie omawiana była m.in. na kolejnych Kongresach Ekonomistów (por. m.in.: Bartelski 2009, Geryk 2009, Ratajczak 2001, Rocki 2009), to dopiero od niedawna istnieją masowe dane dotyczące tego, jak kształcenie ekonomistów przez szkoły wyższe postrzegane jest przez rynek pracy. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie na miejsce uczelni kształcących ekonomistów w ogólnopolskim rankingu szkół wyższych.

W ogólnym przypadku punktem wyjścia dla stworzenia rankingu jest zdefiniowanie kryteriów, sposobu ich mierzenia oraz metody obliczeń prowadzących do uporządkowania obiektów poddanych rankingowi. W dalszej części artykułu wskazane będzie źródło danych oraz wynikające z niego kryterium, a formalnie – meta kryterium, skonstruowane jako funkcja wykorzystująca kilka kryteriów.

1. Dane wykorzystane do rankingu

Źródłem danych do proponowanego rankingu jest ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów (dalej „system ELA”, źródło: www.ela.nauka.gov.pl). System ten od kilku lat gromadzi informacje o zarejestrowanych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) absolwentach poszczególnych kierunków studiów prowadzonych przez dany wydział na danej uczelni. Najmniejszą jednostką (elementem próby statystycznej) jest grupa absolwentów, dla której wyodrębniono numer w systemie POL-on (systemie informacji o szkolnictwie wyższym wspomagającym pracę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego), co oznacza, że studia stacjonarne i niestacjonarne prowadzone przez dany wydział uczelni wyższej mogą być (z reguły są) zarejestrowane odrębnie. Dane o kierunkach studiów są w systemie ELA także agregowane tak, by uzyskać łączne informacje o absolwentach danej uczelni.

Podstawowe cechy danych i możliwości wnioskowania opisane są m.in. w: Rocki (2018), wobec tego w tym miejscu wskazane zostaną te, które mogą mieć wpływ na wyniki proponowanego rankingu.

Bibliografia

- Bartelski A.S., *Kształcenie ekonomistów (analiza porównawcza)*, w: *Jakość kształcenia ekonomicznego*, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 2009, s. 76–102.
- Berlin *Principles on Ranking of Higher Education Institutions*, 2006, https://www.che.de/downloads/Berlin_Principles_IREG_534.pdf
- Encyklopedia PWN, Warszawa 2016, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Webera-Fechnera-prawo;3994481.html>
- Gierzyk M., *Czy absolwenci znajdują pracę. Społecznie odpowiedzialna uczelnia jako ważne ogniwo gospodarki rynkowej*, w: *Jakość kształcenia ekonomicznego*, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 2009, s. 60–75.
- Ratajczak M., *Dylematy rozwoju edukacji ekonomicznej w Polsce*, w: *Edukacja ekonomiczna*, VII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 2001, s. 45–62.
- Rocki M., *Jakość kształcenia ekonomicznego w procesie rozwoju kraju*, w: *Jakość kształcenia ekonomicznego*, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 2009, s. 19–34.
- Rocki M., *Ocena dopasowania oferty dydaktycznej kierunków ekonomicznych do potrzeb rynku pracy na podstawie czasu poszukiwania pracy przez absolwentów*, „Handel Wewnętrzny” 2017, nr 4 (369).
- Rocki M., *Rynkowa wycena absolwentów kierunków ekonomicznych rocznika 2014*, „Ekonomista” 2018, nr 1.
- Rogowski Józef, *Kilka uwag o „miękkim” modelowaniu ekonometrycznym*, „Przegląd Statystyczny” 1986, nr 4.

RANKING POLSKICH UCZELNI WEDŁUG EKONOMICZNYCH LOSÓW ABSOLWENTÓW

Streszczenie

Artykuł przedstawia rankingi uczelni wyższych w Polsce pod względem pozycji ich absolwentów na rynku pracy. Dwa podstawowe kryteria oceny to szanse zatrudnienia i względny poziom zarobków. Podstawą badania były dane zgromadzone w narodowym systemie monitorowania losów absolwentów szkół wyższych (ELA). Dane te, w rozbiciu na poziomy i rodzaje studiów, pokazują, że najmocniejszą pozycję na rynku pracy mają na ogół absolwenci uczelni technicznych, ekonomicznych i medycznych, którzy stosunkowo najszybciej znajdują pracę i uzyskują przeciętnie najwyższe wynagrodzenia. Ogólnie biorąc, rynek pracy bardziej poszukuje absolwentów studiów technicznych i ekonomicznych niż humanistycznych czy przyrodniczych, choć absolwenci renomowanych uczelni uzyskują często dobrą pozycję zawodową niezależnie od rodzaju studiów.

Słowa kluczowe: szkoły wyższe, absolwenci, zatrudnienie, zarobki

JEL: I21, J31, J44, J64

RANKING OF POLISH UNIVERSITIES ACCORDING TO THE ECONOMIC POSITION OF THEIR GRADUATES

Abstract

The paper presents rankings of Polish universities according to the position of their graduates in labor markets. Two basic evaluation criteria were employment chances and relative wage levels. The research was based on the data collected in the national monitoring system for the fortune of college graduates (ELA). The data, split by study level and field, show that the strongest position in labor markets belong to the graduates of technical, economic and medical studies who usually find a job relatively soon and get relatively high wages. Generally, labor markets look intensively for graduates of technical and business studies rather than humanistic or natural sciences studies, though graduates of prestigious universities often obtain good professional position independently of the field of their study.

Keywords: universities, graduates, employment, wages

JEL: I21, J31, J44, J64

РЕЙТИНГ ПОЛЬСКИХ ВУЗОВ ПО КРИТЕРИЮ УСПЕШНОСТИ ИХ ВЫПУСКНИКОВ

Резюме

Статья представляет рейтинги вузов в Польше с точки зрения востребованности их выпускников на рынке труда. Два основных критерия оценки это – шансы найти работу и относительный уровень зарплаты. Исследование опиралось на данные национальной системы мониторинга выпускников вузов (ELA). Эти данные, в разбивке на уровни и виды учебы, указывают, что наиболее востребованы на рынке труда, как правило, выпускники технических, экономических и медицинских вузов. Они относительно быстро находят работу и получают в среднем самое высокое вознаграждение. В целом чаще требуются выпускники технических и экономических вузов, а реже гуманитарных и естественных, хотя выпускники престижных вузов часто получают хороший профессиональный старт независимо от направления учебы.

Ключевые слова: вузы, выпускники, занятость, заработная плата

JEL: I21, J31, J44, J64

STANISŁAW CZAJA*, KRZYSZTOF MALAGA**

William Dawbney Nordhaus i Paul Michael Romer – laureaci Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii w 2018 r.¹

Wprowadzenie

Laureatami 50 Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 2018 r. zostali znani ekonomiści amerykańscy: William Dawbney „Bill” Nordhaus (1941), profesor ekonomii na Yale University w New Haven „za włączenie do długookresowych analiz makroekonomicznych zmian klimatycznych” oraz Paul Michael Romer (1955), profesor ekonomii i wykładowca Stern School of Business na Uniwersytecie w Nowym Yorku „za włączenie do długookresowych analiz makroekonomicznych innowacji technologicznych”.

Zwolennicy wyboru wymienionych laureatów w dziedzinie ekonomii dokonanego przez Królewską Akademię Nauk w Szwecji w 2018 r. podkreślają, że równoczesne uhonorowanie prac nad wzrostem gospodarczym oraz środowiskiem naturalnym jest aktualnym i bardzo ważnym przesłaniem społeczno-politycznym o zasięgu ogólnoświatowym.

Od 1969 r., kiedy to Ragnar Anton Kittil Frisch (Norwegia) i Jan Tinbergen (Holandia) jako pierwsi ekonomiści otrzymali Nagrodę Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonometrii „za rozwój i zastosowanie modeli dynamicznych do analizy procesów ekonomicznych”, to zaszczytne wyróżnienie trafiało najczęściej do specjalistów z zakresu makroekonomii. W tej grupie laureatów, których prace wywarły znaczący wpływ na rozwój teorii wzrostu gospodarczego, należy wymienić następujące osoby: 1971 – Simon Kuznets, 1987 – Robert Merton Solow, 1992 – Gary Becker, 1995 – Robert Emerson Lucas Jr, 2004 – Finn Erling Kydland, Edward Christian Prescott, 2006 – Edmund Strotter Phelps, 2011 – Thomas John Sargent, Christopher Albert Sims oraz 2018 – William Dawbney Nordhaus (1941), Paul Michael Romer (1955)².

W Polsce prawdopodobnie znacznie lepiej znane są osiągnięcia Williama Dawbneya Nordhaua. Już chociażby dlatego, że jest on starszy od Paula Michaela Romera o 14 lat i znacznie popularniejszy wśród ekonomistów przedkładających tzw. ekonomię nieilościową (niesłusznie zwaną ekonomią jakościową) nad ekonomią ilościową.

* Prof. dr hab. Stanisław Czaja – Katedra Ekonomii Ekologicznej, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu; e-mail: Stanislaw.Czaja@ue.wroc.pl

** Prof. dr hab. Krzysztof Malaga – Katedra Ekonomii Matematycznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu; e-mail: Krzysztof.Malaga@ue.poznan.pl

¹ Podział pracy w tym opracowaniu był następujący: dorobek naukowy W.D. Nordhaua przedstawił S. Czaja, dorobek naukowy P.M. Romera – K. Malaga; wprowadzenie i zakończenie autorzy napisali wspólnie.

² Warto podkreślić, że jedynie S. Kuznets i R.M. Solow zostali bezpośrednio powiązani z teorią wzrostu gospodarczego. Pozostali laureaci, poza G. Beckerem, zostali przyporządkowani do makroekonomii.

William Dawbney Nordhaus

William Dawbney „Bill” Nordhaus, w stopniu co najmniej równym do Paula Michaela Romera, należy do grupy ekonomistów, którzy powinni zostać laureatami Nagrody Nobla. W ich przypadku oczekiwania spełniły się, czego nie można było powiedzieć o wielu innych, z Williamem Baumolem na czele.

W.D. Nordhaus urodził się 31 maja 1941 r. w Albuquerque, stan Nowy Meksyk. Pierwszy stopień wyższej edukacji – studia licencjackie – ukończył na Uniwersytecie Yale, podobnie jak drugi poziom – magisterski. W 1967 r. obronił doktorat z ekonomii na MIT, pod opieką naukową R.M. Solowa, laureata Nagrody Nobla z 1987 r. Ciekawostką może być fakt, że tytuł tej dysertacji brzmiał: *A Theory of Endogenous Technological Change*, co interesująco koresponduje z późniejszymi pracami drugiego laureata, P.M. Romera. Szybko rozpoczął również współpracę z innym Noblistą, P.A. Samuelsonem (Nagroda Nobla w 1970 r.). Jej efektem było włączenie W.D. Nordhaus jako współautora najsłynniejszego podręcznika współczesnej ekonomii *Economics*, który pierwsze wydanie miał już w 1948 r.³

W 1972 r. W.D. Nordhaus przygotował wspólnie z J. Tobinem (także laureatem Nagrody Nobla z 1981 r.) książkę *Is the Economic Growth Obsolete?*, będącą konsekwencją zainteresowań innowacyjnymi czynnikami wzrostu gospodarczego. Bez wątpienia praca nad nią wpłynęła na dalsze kierunki jego badań.

Od początku swojej pracy naukowej i dydaktycznej jest aktywnym członkiem wielu stowarzyszeń naukowych, m. in. National Academy of Sciences i współpracownikiem American Academy of Arts and Sciences. Były również pracownikiem National Bureau of Economic Research. Udzielał się aktywnie jako edytor kilku czasopism ekonomicznych oraz członek Executive Committee of the American Economic Association. W 2004 r. otrzymał honorowe członkostwo American Economic Association.

W latach 1977–1979 był członkiem Rady Doradców Prezydenta, od 1986 r. do 1988 r. był rektorem Uniwersytetu Yale. Przez wiele lat aktywnie uczestniczył w pracach kilku komitetów i paneli Narodowej Akademii Nauk zajmujących się różnymi aspektami wykorzystania energii, a także pracujących nad badaniami statystycznymi. W ich ramach przygotowywano odpowiednie raporty i propozycje rozwiązań, które miały włączyć do systemu rachunków narodowych zagadnienia środowiskowe oraz nielegalnej działalności gospodarczej. Zainteresowania te potwierdził kierując Projektem Nierynkowej Księgości, realizowanym na Uniwersytecie Yale przy wsparciu Fundacji Glasera.

W.D. Nordhaus dwukrotnie wracał do doświadczeń gospodarczych Mezopotamii. Po raz pierwszy w 1996 r., kiedy wykazał znaczenie super-długookresowych analiz gospodarczych. Drugi raz dotyczyło to szacunku kosztów wojny w Iraku, dokonanych przed jej rozpoczęciem. Jak się okazało, określone wówczas 2 000 mld dol. są najbliższe rzeczywistemu poziomowi. W ostatnich latach Nordhaus aktywnie współpracuje z projektem G-Econ Project, którego celem jest próba zbudowania miar działalności gospodarczej w skali globalnej.

Dorobek naukowy Nordhaus jest bardzo bogaty i zróżnicowany rodzajowo (schemat 1). Jego działalność obejmuje także aktywność dydaktyczną, organizatorską oraz popularyzatorską. W ostatnim przypadku chodzi o aktywność ostatniego laureata na forum będącym w centrum zainteresowania uczestników ostatniego Szczytu Klimatycznego COP w Katowicach, a zatem znaczenie i konsekwencje globalnych zmian klimatycznych.

³ Było to wówczas samodzielne opracowanie P.A. Samuelsona. Wspólne autorstwo W. Nordhaus i P.A. Samuelsona rozpoczęło się na początku lat siedemdziesiątych XX wieku. Od tej pory opracowano kilkanaście wersji podręczników – „ekonomia”, „mikroekonomia” oraz „makroekonomia” – a także przewodników do studiowania i ćwiczeń na zajęcia. Na podejściu P.A. Samuelsona i W. Nordhaus wzoruje się większość współczesnych podręczników i opracowań dydaktycznych z zakresu ekonomii.

**WILLIAM DAWBNEY NORDHAUS I PAUL MICHAEL ROMER
– LAUREACI NAGRODY NOBLA W DZIEDZINIE EKONOMII W 2018 R.**

Streszczenie

Nagroda Akademii Królewskiej w Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii jest wyrazem najwyższego szacunku dla najwybitniejszych ekonomistów na świecie. W artykule przedstawiono życiorys naukowy i wybrane elementy dorobku nowych laureatów tej nagrody, którymi w 2018 r. zostali dwaj ekonomiści amerykańscy: William Dawbney Nordhaus i Paul Michael Romer. Skoncentrowano się przede wszystkim na tych elementach ich osiągnięć, które zostały podkreślone w uzasadnieniu przyznania tej nagrody: uwzględnienie w długookresowych studiach makroekonomicznych znaczenia globalnych zmian klimatycznych przez W.D. Nordhause oraz endogenicznych zmian technologicznych przez P.M. Romera i stworzenie na tej podstawie fundamentów endogenicznej teorii wzrostu gospodarczego. Całość uzupełnia starannie dobrana lista ważniejszych publikacji obu laureatów.

Słowa kluczowe: Nagroda Nobla w dziedzinie ekonomii, egzogeniczny i endogeniczny wzrost gospodarczy, zmiany technologiczne, globalne zmiany klimatyczne, rozwój zrównoważony i trwały

JEL: A10, O30, O40, Q54

**WILLIAM DAWBNEY NORDHAUS AND PAUL MICHAEL ROMER:
LAUREATES OF THE NOBEL PRIZE IN ECONOMICS IN 2018**

Abstract

The Alfred Nobel Prize awarded by the Royal Academy in Sweden in the field of economics since 1969, is an expression of the highest respect for the most prominent economists in the world. The article presents the biographical outline and selected elements of the achievements of two winners of this award, which in 2018 was awarded to William Dawbney Nordhaus and Paul Michael Romer. The study focuses primarily on those elements of the achievements of both American economists, which have been underlined in the decision to award the Nobel Prize: including long-term macroeconomic studies of the importance of global climate change by William Dawbney Nordhaus and endogenous technological changes by Paul Michael Romer and creating on this basis foundations of the endogenous theory of economic growth. The whole is completed by a carefully selected list of the most important publications of both laureates.

Keywords: Alfred Nobel Prize in economics, exogenous and endogenous economic growth, technological changes, climate change, sustainable development

JEL: A10, O30, O40, Q54

**УИЛЬЯМ Д.НОРДХАУС И ПОЛЬ М. РОМЕР
– ЛАУРЕАТЫ НОБЕЛЕВСКОЙ ПРЕМИИ ПО ЭКОНОМИКЕ ЗА 2018 ГОД**

Резюме

Премия им. Альфреда Нобеля, присуждаемая Королевской Академией Швеции в области экономики, является выражением наивысшего признания достижений выдающихся экономистов. В статье представлены научные биографии и избранные элементы достижений новых лауреатов

этой премии за 2018 год, а именно – двух американских экономистов: Уильяма Даубни Нордхауса и Поля Михаэля Ромера. В статье представлены прежде всего те элементы их достижений, которые были выделены в обосновании присуждения премии: учет в долговременных макроэкономических исследованиях значения глобальных климатических изменений У.Д. Нордхаусом и эндогенных технологических изменений П.М. Ромером и создание на этой базе эндогенной теории экономического роста. В приложении дается тщательно подобранный список наиболее важных публикаций обоих авторов.

Ключевые слова: Нобелевская премия в области экономики, экзогенный и эндогенный экономический рост, технологические изменения, глобальные климатические изменения, равномерное и прочное развитие

JEL: A10, O30, O40, Q54

GRZEGORZ KONAT*

Wkład Tadeusza Kowalika do ekonomii w świetle opinii polskich ekonomistów¹

Tadeusz Kowalik (1926–2012), profesor zwyczajny nauk ekonomicznych i wieloletni pracownik Polskiej Akademii Nauk, w swojej bez mała sześćdziesięcioletniej działalności naukowej (a także publicystycznej) koncentrował się głównie na problemach z obszaru historii myśli ekonomicznej oraz analizy porównawczej systemów gospodarczych. Był autorem, współautorem bądź redaktorem wielu prac – w tym kilkudziesięciu monografii oraz kilkuset artykułów naukowych i rozdziałów w monografiach (Bellofiore i in. 2014a, s. 230–248) – uznawanych za ważne dla rozwoju myśli ekonomicznej (Toporowski 2012, Bellofiore i in. 2014a, 2014c). O dużym znaczeniu myśli T. Kowalika świadczą nie tylko powstałe w krótkim czasie po jego śmierci poświęcone mu publikacje, ale również wydania ważniejszych książek jego autorstwa w językach obcych (m.in. Kowalik 2012, Kowalik 2014), a także jego wieloletni pobyt w charakterze wykładowcy w uznanych zagranicznych ośrodkach akademickich (Kowalik 2005).

We wprowadzeniu do wznowienia książki Tadeusza Kowalika *Róża Luksemburg. Teoria akumulacji i imperializmu*, J. Toporowski (2012, s. 14) określa jej autora mianem „jednego z wielkich ekonomistów politycznych XX w.”, stawiając go „w jednym rzędzie z (...) Oskarem Langem, Michałem Kaleckim i, oczywiście, Różą Luksemburg”. Toporowski dodaje, iż dzięki tej pracy „Tadeusz Kowalik nie tylko położył fundamenty ekonomii politycznej XX w. Dostarczył nam również ekonomii politycznej na XXI wiek”.

Nie jest to jedyny przejaw uznania dla dorobku naukowego Tadeusza Kowalika w ekonomii. E. Łukawer, w poświęconej najwybitniejszemu polskiemu ekonomistom XX w. książce pt. *O tych z najwyższej półki, czyli rzecz w sprawie naszego środowiska ekonomicznego* (2008, s. 138–142), omawia prace Kowalika z zakresu transformacji systemowej. Z dużym uznaniem dla Kowalika jako naukowca wypowiada się też m.in. P. Kozłowski (2012, s. 567–568), podkreślając zarówno jego metodę („wiedział, że w gruncie rzeczy każda refleksja naukowa ma u swoich podstaw jakieś wartości”), jak też szerokie zainteresowania badawcze („badał myśl ekonomiczną, systemy gospodarcze, transformację polską i transformacje wcześniejsze”).

* Mgr Grzegorz Konat – Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy; e-mail: Grzegorz.Konat@ierigz.waw.pl

¹ Artykuł powstał w ramach realizacji projektu badawczego pt. „Oryginalność i potencjał praktyczny ekonomii politycznej Tadeusza Kowalika. Próba oceny”, sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki na podstawie decyzji nr UMO-2014/15/N/HS4/01439.

ANDRZEJ K. KOŹMIŃSKI*

Gifts Basket for Professor Grzegorz W. Kolodko

We are celebrating here two important anniversaries: Kozminski University's 25th and Professor Grzegorz W. Kolodko's 70th birthday. They are both young and hopeful. But Professor Kolodko seems younger. This is at least my impression when I try to follow his countless activities spanning around the globe.

Birthdays are gifts' time. Professor Kolodko has found by his bed two sizable baskets of gifts: one international and one Polish. In principle all the donors volunteered to bring their gifts personally. Unfortunately, some were hounded by bad luck with health problems like Nuti, Galbraith Jr. or Phelps, others had to give priority to meetings with the highest authorities like Prof. Lin meeting President Xi exactly at this time, or to the call of duty like Saul Estrin who has a lecture at LSE. However, all the missing and missed contributors prepared videos, which will be shown and will be referred to in our debate. Because I do hope for a lively debate, you are all invited to. Today we are permitted to peep into the international baskets: special issue of *Acta Oeconomica* dedicated to Professor Kolodko and debate will be conducted in English. Tomorrow will be the Polish day referring to the sumptuous volume of 28 essays by top notch Polish economists, just of press by Polish Scientific publishers.

To kick off our today's debate, let me share with you some impressions I had when reading through this unique collection of scientific papers edited with care by prominent journal affiliated to the Hungarian Academy of Sciences. They have something in common: they are all related to Kolodko's work, but from the theoretical point of view remain highly divergent, eclectic, anti-dogmatic, in short pragmatic, perfectly in tune with Kolodko's idea of new pragmatism.

I was particularly stroke by the gift from Texas by Professor James Galbraith Jr. Parallel is being drawn between Late John Kenneth Galbraith and Grzegorz Kolodko. This is the greatest of honors in my eyes (J.K. Galbraith was one of heroes of my young days) and quite deserved one. Let me tell you briefly why.

- First, they are both pragmatists independent from textbook economic dogmas, referring to the theories in a selective way, according to the needs of the practice. Fascinated by the "big picture" of the world, they were practical economists successfully involved in changing this world to the better as high ranking public servants.

* Professor Andrzej K. Koźmiński – President of the Kozminski University, e-mail: kozmin@kozminski.edu.pl

JAN KRUSZEWSKI*

Dwa dni w lepszym świecie: konferencja naukowa w Akademii Leona Koźmińskiego

„W poszukiwaniu lepszego świata” to tytuł specjalnej jubileuszowej konferencji naukowej zorganizowanej przez Akademię Leona Koźmińskiego, Komitet Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk oraz Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, która odbyła się w Warszawie w dniach 28 i 29 stycznia 2019 r. Specjalny, wyjątkowo uroczysty charakter konferencji był związany z jubileuszem Profesora Grzegorza W. Kołodko. Jubileusz ten wpisał się również w obchody 25-lecia Akademii, z którą Profesor jest związany od 2000 r.

Tematyka konferencji została ramowo określona w jej podtytule: „Ekonomia i polityka”, choć spektrum problemów, które obejmowała, było znacznie szersze i faktycznie miała ona charakter transdyscyplinarny, tak jak zainteresowania naukowe Jubilata. Program konferencji uwzględniał bowiem zarówno problematykę *stricto* ekonomiczną, jak też z pogranicza ekonomii i prawa, historii gospodarczej, socjologii, politologii. Według tych osi tematycznych został przygotowany szczegółowy program tego dwudniowego spotkania naukowego.

Dzień pierwszy, „World Day”, wypełniła debata nawiązująca do numeru specjalnego prestiżowego czasopisma naukowego „Acta Oeconomica”, poświęconego w całości Profesorowi Grzegorzowi W. Kołodko. W zbiorze znalazło się 13 esejów o zróżnicowanej, eklektycznej tematyce: uwarunkowań i strategii rozwoju gospodarczego, dalszych losów globalizacji, polityki fiskalnej i monetarnej, metodologii współczesnej ekonomii oraz chińskiego modelu rozwoju, a więc problemów blisko związanych z pracą Jubilata, „umiejętnie odchodzącego od stereotypów, zaspokajającego potrzebę ekonomii zaangażowanej i sposobów jej uprawiania oraz współgrającą z ideą nowego pragmatyzmu”, jak wyrażali to w swoich esejach i wystąpieniach uczestnicy konferencji. Mimo tej różnorodności tematycznej łączył je jeden aspekt wspólny – przewijały się w nich odniesienia do teorii ekonomicznych Profesora i jego działalności w sferze polityki gospodarczej.

Niestety, z przyczyn obiektywnych przewidywany w programie główny wykład (*Keynote speech*) profesora Justina Yifu Lina, dyrektora Instytutu Nowej Ekonomii Strukturalnej na Uniwersytecie Pekińskim, byłego wiceprezesa i głównego ekonomisty Banku Światowego, pt. „Washington Consensus Revisited: Nowa perspektywa ekonomii strukturalnej” nie mógł zostać przedstawiony osobiście, ponieważ obowiązki doradcy

* Dr Jan Kruszewski – Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie; e-mail: kruszewski@kozminski.edu.pl

prezydenta Xi zatrzymały profesora Lina w stolicy Państwa Środka. Osobiście w konferencji nie mogli również uczestniczyć Saul Estrin, Mario Nuti, James K. Galbraith (syn Johna K. Galbraitha), a także laureat Nagrody Nobla Edmund Phelps. Przekazali oni natomiast swoje wystąpienia w technice wideo i dzięki internetowi mogli obserwować przebieg debaty.

Konferencyjną debatę otworzył profesor Andrzej K. Koźmiński, nawiązując do najważniejszych wątków zawartych w esejach „wielkich nieobecnych” na konferencji. Scharakteryzował działalność Jubilata, zwracając szczególną uwagę na zbieżność między Johnem K. Galbraithem i Grzegorzem W. Kołodko, wskazaną przez Jamesa K. Galbraitha, syna tego znakomitego ekonomisty, uznając to za największe dla Jubilata wyróżnienie. Cechami wspólnymi tych dwóch ekonomistów jest między innymi pragmatyzm, łączenie teorii ekonomii z praktyką gospodarczą, suwerenność intelektualna i eklektyzm oraz interdyscyplinarność, o którą wraz z rozwojem nauki i rosnącymi dynamicznie zasobami wiedzy coraz trudniej. Mówca zaznaczył, że są pewne różnice w zakresie dorobku tych ekonomistów różnych pokoleń, głównie wynikające z wyzwań epoki, w której przyszło im działać. Współcześnie takim wyzwaniem jest z pewnością nowy nacjonalizm. Temu wstecznemu zjawisku cywilizacyjnemu Grzegorz W. Kołodko przeciwstawia nowy pragmatyzm. Idea nowego pragmatyzmu, obecnie flagowa koncepcja Profesora, przewijała się w licznych wystąpieniach i w dyskusji zarówno w pierwszym, jak i w drugim dniu konferencji. Jak definiuje ją sam twórca koncepcji, jest ona odpowiedzią na współczesne wyzwania cywilizacyjne i przemiany systemów gospodarczych. Postuluje odrzucenie ortodoksji ekonomicznej i odejście od stereotypów na rzecz tego, co sprawdza się w działaniu, co może być użyteczną podstawą do rozwiązywania faktycznych problemów społeczno-gospodarczych. Nowy pragmatyzm, nie porzucając podstawowych dla ekonomii kwestii efektywności wytwarzania oraz podziału wytwarzanego dochodu, przesuwa punkt ciężkości teorii ku ekonomii wartości, zalecając uprawianie „ekonomii zaangażowanej i użytecznej”.

Dla Grzegorza W. Kołodki jednym z współcześnie najbardziej interesujących przykładów nowego pragmatyzmu w działaniu jest polityka gospodarcza Chin i jej ewolucja na przestrzeni całego dotychczasowego okresu transformacji oraz unikatowość modelu rozwoju tego kraju, który nie poddał się zaleceniom Konsensusu Waszyngtońskiego, przyczynił się do rewizji jego założeń oraz podważył jego uniwersalność. Model rozwoju społeczno-ekonomicznego Chin sprawił pewien kłopot klasyfikatorom systemów ekonomicznych, którzy na ogół rozróżniali dwa podstawowe modele: kapitalistycznej i socjalistycznej drogi rozwoju (dla starszego pokolenia ekonomistów: kapitalizmu i komunizmu). Jak ujmuje to Mario Nuti, współczesny system gospodarczy Chin jest wręcz sprzeczny z tradycyjną klasyfikacją. Przykładami niejednoznaczności jest określanie go jako: socjalistyczny (przez chińskich przywódców), kapitalistyczny (przez Jánosa Kornai), państwowy socjalizm (Ronalda Coase’a i Xiaolu Wanga), polityczny kapitalizm (Branko Milanovica), albo jako unikalny system autorytarnej merytokracji, z cechami zarówno socjalizmu jak i kapitalizmu, niepasującymi do żadnego z systemów, pod nazwą „chinizmu” wprowadzoną do światowej literatury ekonomicznej przez Grzegorza W. Kołodko.

Poszukiwanie innej, trzeciej drogi rozwoju zakłada co prawda istnienie modeli mieszanых, próbujących łączyć elementy jednego i drugiego systemu, ale często dowodzono, iż faktycznie takiej drogi nie ma, albo że jest to ślepa uliczka rozwoju. Tymczasem przykład Chin pokazuje, iż jest to nie tylko możliwe, ale również efektywne. Chiny bowiem kroczą drogą gospodarki rynkowej z bardzo wyraźną „chińską charakterystyką”. Nie tylko nie poszły drogą wskazywaną w dokumencie waszyngtońskim, ale też, jak zwracano na to

Maciej Bałtowski, Grzegorz Kwiatkowski, *Przedsiębiorstwo państwowe we współczesnej gospodarce*, PWN, Warszawa 2018, s. 344

Od lat przedsiębiorstwo państwowe (jako takie) ma w Polsce – i nie tylko w Polsce – jak najgorszą opinię. Jest synonimem nieefektywnego funkcjonowania gospodarki. Ta opinia ukształtowała się w rezultacie obserwacji niesprawności gospodarki nakazowo-rozdzielczej (komunistycznej), w której te przedsiębiorstwa bezwzględnie dominowały, a rynek usilnie próbowano zastąpić centralnym planowaniem. Przedsiębiorstwo państwowe zyskało więc szczególnie złą opinię nie tylko dlatego, że posiadało (posiada) pewne cechy niesprzające działaniu mikroefektywnemu, ale i dlatego, że przypisano mu rezultat działania całego systemu.

Właśnie ukazała się książka, która przełamuje tradycję „hurtowej” i stereotypowej oceny przedsiębiorstwa państwowego. Otwiera drogę do oceny przedsiębiorstwa państwowego jako podmiotu o względnych zaletach i wadach. Pozwala stawiać pytanie o czynniki sprzyjające przydatności tego typu podmiotów we współczesnej gospodarce rynkowej (kapitalistycznej). Przy czym – to ważna okoliczność – autorów na pewno nie można posądzić o ideologiczną sympatię do przedsiębiorstw państwowych i/lub gospodarki nakazowo-rozdzielczej. Przeciwnie, jeden ze współautorów ma na koncie liczne publikacje, w których bardzo krytycznie odnosił się do państwowych przedsiębiorstw i gospodarki nakazowo-rozdzielczej. Trzeba z naciskiem i uznaniem podkreślić, że omawiana tu praca buduje oceny syntetyczne w następstwie analizy i oceny ogromnego zasobu faktów empirycznych (poddano ocenie dane statystyczne, analizy międzynarodowych organizacji, autorskie publikacje analityczne, rankingi przedsiębiorstw itp.), a nie – jak to się dość często zdarza – egzemplanuje aprioryczne tezy selektywnie dobranym materiałem empirycznym.

Zarazem na uznanie zasługuje „ostrożność” z jaką autorzy podchodzą do materiału empirycznego. Zwracają uwagę, że sama identyfikacja przedsiębiorstwa państwowego nie jest oczywista. Dwie okoliczności mają tu szczególne znaczenie: kontrola przedsiębiorstwa przez „państwo” możliwa jest często nawet za pośrednictwem mniejszościowego udziału w jego kapitale (w przypadku przedsiębiorstwa mającego postać spółki), a realne oddziaływanie państwa na zarządzanie przedsiębiorstwami jest możliwe również dzięki ich pośredniemu podporządkowaniu (spółki-córki przedsiębiorstw formalnie zależnych od instytucji państwa). Ale trzeba też pamiętać, że potencjalna zależność przedsiębiorstw od instytucji państwa nie przesądza automatycznie o zależności faktycznej – bardzo wiele zależy od stosowanej formuły państwowego nadzoru.

Brak niestety ściśle obiektywnych kryteriów pozwalających zaklasyfikować przedsiębiorstwo do kategorii „państwowe”. Jeszcze trudniej ocenić, czy potencjalnie „państwowe” podmioty są rzeczywiście zarządzane przez państwo. A zatem ocena realnego znaczenia sektora przedsiębiorstw państwowych (publicznych) dla funkcjonowania gospodarki jest w pewnej mierze uznaniowa. Porównania między krajami rozmiarów sektora publicznych przedsiębiorstw trzeba uznać za orientacyjne.

Autorzy – jak już wspomniałem – zebrali ogromny materiał empiryczny. Mimo metodologicznej „ostrożności” formułują jednak tezy (hipotezy) syntetyczne. Myślę, że są do

tycznie przekreślają możliwość ukształtowania się krajowych prywatnych przedsiębiorstw „technologicznych” o dużych rozmiarach. To chyba nie przypadek, że w ciągu blisko 30 lat transformacji gospodarki nie powstało żadne polskie przedsiębiorstwo technologiczne o pozycji globalnej w światowej gospodarce – ten sektor jest zdominowany przez podmioty zagraniczne.

Przestrzenia, w której potencjalnie jest miejsce na przedsiębiorstwa państwowe, są też branże sieciowe – niekoniecznie o charakterze monopolu naturalnego. Chodzi o branże (szczególnie transport i komunikacja), w których koncentracja (eliminująca konkurencję) daje jednak możliwość uzyskania oszczędności na kosztach i sprzyja powstaniu pożądanych efektów zewnętrznych.

I w końcu wspomnieć trzeba o przedsiębiorstwach, które *de facto* pełnią w gospodarce funkcje regulacyjne – przede wszystkim o wielkich bankach. W tym sektorze prawdopodobnie celowe jest utrzymanie części największych podmiotów w kręgu wpływu organów państwa.

Oczywiście, istnienia państwowych przedsiębiorstw nie sposób uznać za racjonalne, jeżeli będą one podporządkowane patologicznemu nadzorowi. Znaczenie kluczowe ma tu selekcja kadr zarządzających i ryzyko traktowania przez instytucje państwa miejsc w zarządach państwowych przedsiębiorstw jak politycznych łupów dla „krewnych i znajomych politycznego królika”. Jest też ryzyko zawłaszczania zasobów przedsiębiorstw państwowych na wsparcie politycznych przedsięwzięć (np. na wsparcie zaprzyjaźnionych mediów). Te patologie mamy właśnie okazję obserwować – nie tylko w Polsce – i nie brak ekonomistów uznających, że są one nieusuwalne, a wtedy całkowita prywatyzacja jawi się jako zalecenie w pełni racjonalne.

Książka M. Bałtowskiego i W. Kwiatkowskiego skłania do refleksji. Mimo wielu patologii związanych z funkcjonowaniem państwowych przedsiębiorstw, ich rola zdaje się ponownie rosnąć, a zwolennicy ich utrzymania nie mają obecnie statusu dysydentów.

Ryszard Bugaj

Jan L. Bednarczyk, *Polityka stabilizacji cen a przeciwdziałanie recesji. Dylematy współczesnej makroekonomii*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2018, s. 227

Monografia autorstwa Jana L. Bednarczyka wzbogaciła ofertę Polskiego Wydawnictwa Ekonomicznego. Naturę rozważań autora doskonale oddaje jej podtytuł wskazujący na *dylematy współczesnej makroekonomii*. Za cel główny autor postawił sobie weryfikację ukształtowanego w latach 60. XX w. poglądu o tym, że niska inflacja może stworzyć w gospodarce rynkowej optymalne warunki dla długookresowego stabilnego wzrostu gospodarczego przy pełnym zatrudnieniu czynników produkcji. Cel ten autor przekuł na hipotezę główną, zakładającą „wyczerpanie potencjału polityki bezpośredniego celu inflacyjnego, traktującej utrzymywanie na niskim poziomie wskaźników inflacji jako priorytetu polityki stabilizacyjnej”. W monografii wskazano nowatorskie rozwiązania, które wspierają wzrost gospodarczy przy traktowaniu stabilizacji cen jako ważnego czynnika uzupełniającego. Na kanwie praktycznej rozwiązania te obejmują przede wszystkim wykorzystanie w polityce pieniężnej *inflacji niespawalniającej wzrostu gospodarczego*.

Już na tym etapie recenzji poczynić można trzy spostrzeżenia. Po pierwsze, książka J.L. Bednarczyka wpisuje się w nurt badań, który nasilił się po wybuchu globalnego kryzysu ekonomicznego i objął krytykę podstaw teoretycznych polityki pieniężnej i możliwości jej skutecznego prowadzenia w ramach strategii bezpośredniego celu inflacyjnego. Po drugie, już w 2014 r. Andrzej Wojtyna zauważył na łamach „Ekonomisty” (nr 2), że dyskusja nad rewizją szkoły głównego nurtu nieco wygasła. Po trzecie, wobec wyciszenia dyskusji, która nie zakończyła się dotychczas aplikacyjnymi wnioskami, wszystkie podejmowane próby polemiki naukowej z dotychczasowymi rozwiązaniami są warte uwagi.

Recenzowana monografia jest właśnie taką próbą. Autor deklaruje przeprowadzenie w niej niezależnego i zarazem krytycznego spojrzenia na ekonomiczne skutki pełnej stabilności cen, a nawet umiarkowanej inflacji (rozdziały 1–3), dokonanie weryfikacji sposobów reagowania współczesnych gospodarek na inflację (rozdziały 4–5) i wreszcie wskazuje na inflację niespowalniającą wzrostu gospodarczego jako na alternatywny wyznacznik polityki pieniężnej (rozdziały 6–7). Badania przedstawione w monografii oparte są na przeglądzie literatury teoretycznej i empirycznej i na analizie danych statystycznych głównych gospodarek grupy G20. Autor uzupełnia je studiami przypadków (szczególnie polityki Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych, Europejskiego Banku Centralnego i Banku Japonii). Badania zwieńczono wyznaczeniem splajnów kubicznych dla identyfikacji przedziałów inflacji, w których następuje znaczna zmiana tempa wzrostu gospodarczego w Stanach Zjednoczonych.

Podjęta przez autora polemika z wnioskami ekonomii głównego nurtu i jej implikacjami dla polityki pieniężnej prowadzona jest nieco odmiennym torem niż w większości publikacji. Główne nurty dyskusji o zmianach w pokryzysowej rzeczywistości gospodarczej dotyczą modelowania kanałów transmisji monetarnej uwzględniających wpływ rynku finansowego i sfery monetarnej na inflację i lukę popytową czy ujęcia celu w postaci stabilności finansowej w systemie celów banków centralnych. Poza tym po kryzysie wznowiono dyskusję nad dwiema alternatywnymi strategiami: celowaniem w poziom cen i celowaniem w poziom PKB. Monografia nie podejmuje tych wątków, choć wskazać można pewne podobieństwa ze strategią nominalnego PKB: w tej koncepcji, jak i w propozycji J.L. Bednarczyka, priorytetem staje się dynamika produkcji, przy czym bank centralny reguluje również poziom inflacji. W strategii nominalnego PKB regulacja tempa wzrostu cen na poziomie uznanym przez bank centralny za pożądany dla danej gospodarki jest sposobem wpływania na ścieżkę realnego PKB.

Koncepcja *inflacji niespowalniającej wzrostu gospodarczego*, zaproponowana jako alternatywa dla nieskutecznej we wspieraniu wzrostu polityki monetarnej, a w zasadzie dla polityki gospodarczej, postuluje przyjęcie nowych priorytetów w polityce gospodarczej. Wiodącym celem stać miałby się wzrost gospodarczy. Kontrola inflacji miałaby pełnić ważne funkcje uzupełniające. Polityka pieniężna staje się współodpowiedzialna za wspieranie wzrostu za pomocą stóp procentowych i operacji otwartego rynku. Inflację niespowalniającą wzrostu gospodarczego autor uznaje za taki przedział inflacji, przy którym w długim okresie gospodarka uzyskuje optymalne warunki dla rozwoju przy ustabilizowanych oczekiwaniach inflacyjnych, bez ryzyka zainicjowania procesu deflacyjno-stagnacyjnego lub pojawienia się problemu *zero lower bound*. Jeśli inflacja znajdzie się w takim przedziale, to pozostanie neutralna wobec wzrostu gospodarczego.

Jak już wspomniano, wszelkie badania nad alternatywnymi strategiami polityki pieniężnej czy gospodarczej w pokryzysowej rzeczywistości gospodarczej są warte uwagi. Pomysł na takie prowadzenie polityki jest bez wątpienia innowacyjny. Niemniej jednak zaprezentowana koncepcja budzi pewien niedosyt. Po pierwsze, badania warto byłoby rozwinąć w kierunku teoretycznym. Modele analityczne banków centralnych, za pomocą

Komunikat

W dniu 24 kwietnia 2019 r. na Uniwersytecie w Białymstoku
odbyła się uroczystość nadania tytułu

doktora honoris causa

wybitnemu polskiemu ekonomiście,
autorytetowi w dziedzinie badań nad gospodarką
i konkurencyjnością międzynarodową

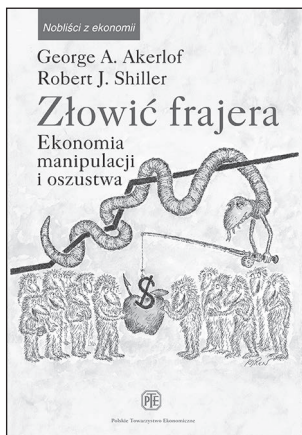
prof. dr. hab. Marianowi GORYNI

profesorowi zwyczajnemu i b. Rektorowi Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu
przewodniczącemu Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego
członkowi Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN
członkowi Komitetu Redakcyjnego „Ekonomisty”

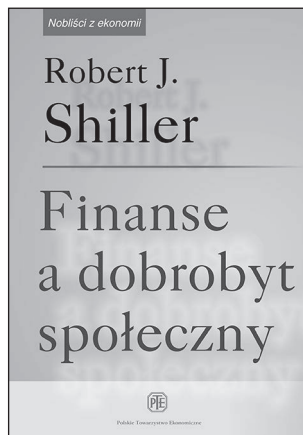
Serdecznie gratulujemy Panu Profesorowi tego zaszczytnego tytułu naukowego.

Komitet Redakcyjny „Ekonomisty”

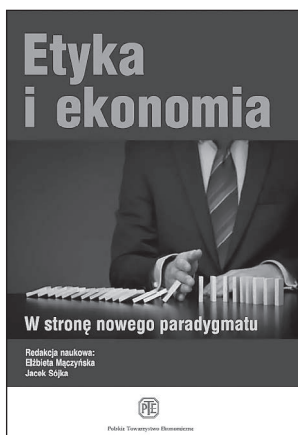
WYBRANE TYTUŁY WYDAWNICZE POLSKIEGO TOWARZYSTWA EKONOMICZNEGO

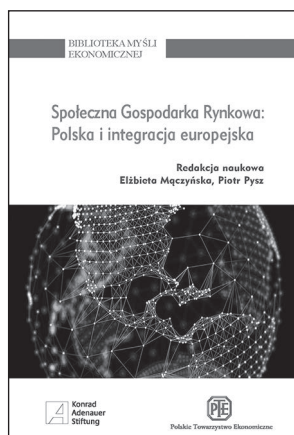
Złowić frajera. Ekonomia manipulacji i oszustwa, George A. Akerlof, Robert J. Shiller, Warszawa 2017

Finanse a dobrobyt społeczny, Robert J. Shiller, Warszawa 2016

Etyka i ekonomia. W stronę nowego paradygmatu, red. nauk. Elżbieta Mączyńska, Jacek Sójka, Warszawa 2017

Społeczna Gospodarka Rynkowa: Polska i integracja europejska, red. nauk. Elżbieta Mączyńska, Piotr Pysz, Warszawa 2018

Pełna oferta wydawnicza dostępna jest w księgarni internetowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego
www.ksiazkiekonomiczne.pl

Książki można zamówić internetowo, nabyć w księgarniach naukowych
lub w siedzibie Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego
ul. Nowy Świat 49, 00-042 Warszawa, tel. (22) 55 15 401, e-mail: zk@pte.pl

**Tylko prenumerata zapewni
regularne otrzymywanie
czasopisma**

EKONOMISTA

Warunki prenumeraty

● Wydawnictwo Key Text

Zamówienia na prenumeratę na 2019 r. oraz na sprzedaż egzemplarzową należy składać na stronie: www.ekonomista.info.pl lub wysłać zamówienie na adres wydawnictwo@keytext.com.pl z podaniem dokładnych danych.

Ceny na 2019 r.: **359,10 zł** – prenumerata krajowa wersji drukowanej,
361,62 zł – prenumerata w wersji elektronicznej (PDF),
580,50 zł – prenumerata wersji łączonej (druk + PDF),
59,85 zł – jeden numer w wersji drukowanej,
60,27 zł – jeden numer w wersji elektronicznej (PDF),
96,75 zł – jeden numer wersji łączonej (druk + PDF).

Zamówienia na prenumeratę przyjmowane są na okres nieprzekraczający jednego roku. Cena prenumeraty za okres obejmujący kilka numerów (niepełny rok) jest wielokrotnością ceny jednego numeru. Prenumerata rozpoczyna się od najbliższego numeru po dokonaniu wpłaty na rachunek bankowy Wydawnictwa nr: 64 1160 2202 0000 0001 1046 1312

Egzemplarze drukowane wysyłamy ekonomiczną przesyłką rejestrowaną, spersonalizowane PDF-y na podany w zamówieniu adres e-mail.

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., ul. Sokołowska 9/410, 01-142 Warszawa
tel. +48 22 632 11 36, kom. +48 665 108 002

- **Garmond Press S.A.** – prenumerata.warszawa@garmondpress.pl, **+48 22 837 30 08**
- **Kolporter S.A.** – pren-kold@kolporter.com.pl, **+48 22 35 50 471 do 478**
- **RUCH S.A.** – prenumerata@ruch.com.pl, **+48 22 693 70 00, +48 801 800 803**

Ekonomista 2019, nr 3, s. 267–392
Cena 60,27 zł (w tym 23% VAT)